
OBJEVY MUZEJNÍCH ARCHEOLOGŮ DESET LET SPOLEČNÉ PRÁCE

**VYBRANÉ OBJEVY
ARCHEOLOGICKÝCH PRACOVÍŠŤ
MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA V BRNĚ**

Petr Neruda, Zdeňka Nerudová, Alžběta Bedáňová,
Katarína Bučová Čerňavová, Milan Salaš, Hana Čižmářová,
Ivan Čižmář, Daniel Bursák, Luděk Galuška, Martina Fojtová,
Jakub Langr, Lucie Valášková, Kateřina Bergerová

Stejnomená výstava a předložená práce vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury (DKRVO 000094862).

Text recenzovali: Mgr. Jan Eigner
PhDr. Karol Pieta, DrSc.
Mgr. Jakub Těsnohlídek

© Moravské zemské muzeum, 2026

ISBN 978-80-7028-646-3

Předmluva

Co má společného pazourek, mamutí kost, jantarový korálek nebo třeba odlévací kadlub? Nebojte se, nezbláznili jsme, i když někdy se tomu kvůli svému pracovnímu vytížení dost blížíme! My, archeologové, paleontologové nebo třeba antropologové Moravského zemského muzea, ať už jsme z Ústavu Anthropos, Centra kulturní antropologie, Centra slovanské archeologie, nebo Archeologického ústavu, toho času na mateřské, či třeba těsně před penzí, zkrátka my všichni, kdo se věnujeme archeologickým výzkumům badatelským i záchranným, jsme se spojili, abychom veřejnosti prezentovali některé své nejzajímavější výzkumy za uplynulých deset let (2016–2026).

Proč jsme si vybrali zrovna tuto dekádu? Prvního ledna 2016 v Moravském zemském muzeu oficiálně vzniklo nové oddělení, nazvané Centrum kulturní antropologie, zastřešující PAVILON Anthropos a Laboratoř antropologické rekonstrukce. A o rok dříve bylo ustanoveno Centrum slovanské archeologie, věnující se výzkumům zejména v oblasti Uherského Hradiště. Všechna tato nová oddělení nejen způsobila systemizační a personální změny, ale odstartovala i určité obměny v oblasti svých profilací. Současně se od ledna roku 2016 počíná nová éra spolupráce společných archeologických výzkumů mezi Centrem kulturní antropologie a Ústavem Anthropos, Ústavem Anthropos a Centrem slovanské archeologie nebo třeba Archeologickým ústavem. Do třetice do této doby spadá i několik významných objevů, na nichž se podíleli pracovníci zmíněných oddělení: jmenujme alespoň výzkum rozsáhlé stanice lovců posledních mamutů v oblasti Brna-Štýřic nebo objev magdalénienského umění v Hošťálkovicích u Ostravy. Opomenout ale nesmíme ani objevy našich kolegů z Centra slovanské archeologie a Archeologického ústavu. Těm všem jsme chtěli dát prostor, aby mohli představit své „nej“ archeologické úlovky.

Výsledkem je tato publikace a stejnojmenná výstava.

Chtěli bychom za všechny spoluautory všem poděkovat za umožnění realizace výstavy a souběžného vydání publikace s ní spojené. To by nebylo možné bez finanční podpory Ministerstva kultury a Moravského zemského muzea a pomoci našich kolegů z výstavního a edičního oddělení. Na našich výzkumech a vyhodnocování nálezů spolupracovala celá řada kolegů a institucí nejen domácích, ale i zahraničních. Naše výsledky jsou průběžně prezentovány odborné i širší veřejnosti nejen prostřednictvím tištěných publikací, ale i veřejnými přednáškami nebo vystoupeními v médiích.

Naposlední dík patří také všem početným studentům a dalším brigádníkům, kteří s námi spolupracovali ať přímo při výzkumech v terénu, nebo posléze v laboratořích.

Příjemný pobyt na výstavě a zajímavé čtení za celý kolektiv přeji
Zdeňka Nerudová (Centrum kulturní antropologie)
Petr Neruda (Ústav Anthropos)

Poděkování

Autoři knihy by rádi jmenovitě poděkovali těmto kolegům:

Zdeněk Adler

Patrick Bárta (Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno)

Lukáš Bedáň (Muzeum regionu Boskovicka, p. o.)

Ondrej Bobula

Silvie Černocká (Ústav Anthropos, Historické muzeum, Moravské zemské muzeum, v. o., Brno)

Nela Doláková (Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Silvie Doleželová

Petr Gadas (Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Tomasz Goslar (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polsko)

Dominik Chlachula (Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno)

Florian Linsel (Freie Universität, Berlin, Německo)

Piotr Moska (Politechnika Śląska, Gliwice, Polsko)

Tamara Janků† (Ústav Anthropos, Historické muzeum, Moravské zemské muzeum, v. o., Brno)

Jiří Jureček (starosta Městského obvodu Ostrava Hošťálkovice)

Matěj Kmošek (Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno)

Petr Lepcio (Středoevropský technologický institut, VUT, CEITEC, Brno)

Lenka Lisá (Geologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha)

Martin Moník (Katedra geologie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc)

Alois Nebojsa (Fakulta strojního inženýrství, VUT, CEITEC, Brno)

Miriam Obršlíková (Ústav Anthropos, Historické muzeum, Moravské zemské muzeum, v. o., Brno)

Jan Petřík (Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Aleš Plichta (Ústav Anthropos, Historické muzeum, Moravské zemské muzeum, v. o., Brno)

Antonín Přichystal (Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Katarzyna Pyżewicz (Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, Polsko)

Lukáš Richtera (Numismatické oddělení, Historické muzeum, Moravské zemské muzeum, v. o., Brno)

Martina Roblíčková (Ústav Anthropos, Historické muzeum, Moravské zemské muzeum, v. o., Brno)

Lenka Sedláčková (Archaia Brno, z. ú.)

Karel Slaviček (Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Ivo Světlík (Ústav jaderné fyziky AV ČR, v. v. i., Praha)

Zdeněk Tvrdý (Ústav Anthropos, Historické muzeum, Moravské zemské muzeum, v. o., Brno)

Petr Valouch (Moravské zemské muzeum, v. o. Brno)

Dalibor Všianský (Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Bez minulosti není budoucnost

Rozsáhlé sbírky Moravského zemského muzea pokrývají prakticky všechny klasické vědní disciplíny, které lze dokumentovat pomocí sbírek muzejní povahy. Přes šest milionů položek v sobě zahrnuje předměty a archiválie z přírodovědných, humanitních i uměnovědných oborů. Archeologické sbírky patří bezesporu k těm nejvýznamnějším, které v muzeu máme. Nejenže jsou nesmírně rozsáhlé, ale především obsahují předměty mimořádné kulturní a historické hodnoty, přičemž některé z nich jsou zařazeny dokonce do kategorie národních kulturních památek. Připomeňme jen na okraj například světově známou Věstonickou venuši, loutku z hrobu šamana z Francouzské ulice v Brně, soubor unikátních venuší z období neolitu, hrob zlatého muže z Blučiny nebo sokolníka ze Starého Města u Uherského Hradiště. Moravské muzeum svými archeologickými sbírkami pokrývá nesmírně dlouhé časové období od takzvaného starého paleolitu, který můžeme na území Moravy datovat do více než 800 000 let před dneškem, až po období vrcholného středověku.

Vzhledem k tomu, že jsme paměťovou institucí, mohli bychom snadno nabýt dojmu, že naší jedinou a hlavní činností je správa stávajícího sbírkového fondu. Na jednu stranu tomu tak bezesporu je, ale nesmíme opomenout ani fakt, že pro zajímavou a smysluplnou prezentaci pokladů ukrytých v našich depozitářích je nezbytné, aby bylo muzeum se svými pracovišti rovněž výzkumnou institucí. Bez samostatného aktivního výzkumu bychom měli jen omezenou možnost získávat nové sbírkové předměty, ale především bychom ztratili důležité informace, které nám umožňují zasadit tyto nálezy do historického kontextu srozumitelného pro širokou veřejnost, což je asi nejdůležitější role muzeí ve světě. Správa sbírek a jejich prezentace jdou tedy ruku v ruce s odborným výzkumem, a to jak v terénu, tak v depozitáři.

Je logické, že tak dlouhému časovému úseku, který archeologické sbírky v Moravském zemském muzeu pokrývají, se nemůže věnovat jeden nebo dva odborníci, a proto zde postupně vznikla čtyři pracoviště, která se správou archeologických sbírek, ale i vlastním výzkumem intenzivně zabývají.

Nejstaršímu období se věnuje především Ústav Anthropos, který sestává ze tří pracovišť: archeologického, antropologického a paleontologického. Archeologické pracoviště se zaměřuje na artefakty z období starší a střední doby kamenné (paleolitu a mezolitu) a v rámci tématu věnuje pozornost i výzkumu lokalit z období mladšího pravěku (neolitu až doby železné). Antropologická sekce se věnuje správě sbírky lidského kosterního materiálu z období od středního paleolitu po novověk. Představuje jedno ze dvou specializovaných pracovišť muzejního typu v České republice. Specifickou roli sehrává paleontologické pracoviště, které se zabývá kvartérní faunou spojenou s aktivitami člověka, ale i faunou bez přímé vazby na člověka, s jejíž pomocí lze rekonstruovat přírodní prostředí v obdobích, kdy byla Evropa obývána pravěkými lidmi.

Příbuznými tématy se zabývá v roce 2016 vzniklé Centrum kulturní antropologie (CKA). Odborné výstupy pracovníků CKA jsou zaměřeny zejména na archeologické zpracování a prezentaci stávajících sbírek. Důležitou součástí centra je Laboratoř antropologické rekonstrukce, která vytváří trojrozměrné antropologické rekonstrukce podob člověka pravěkých kultur i předchůdců člověka, například

neandertálců. V posledních letech provádějí pracovníci centra i vlastní badatelské výzkumy, zejména ve spolupráci s Ústavem Anthropos.

Rozsáhlé sbírkové fondy mladšího pravěku, protohistorie a vrcholného středověku spravuje Archeologický ústav Moravského zemského muzea. Jeho pracovníci provádějí i vlastní badatelské výzkumy a intenzivně se věnují i záchranným výzkumům vyvolaným rozsáhlou stavební činností na Moravě. Důležitou činností je shromažďování a vyhodnocování archivních materiálů z dějin moravské archeologie v celoevropském kontextu.

Z Archeologického ústavu bylo v roce 2015 jako samostatný útvar MZM vyčleněno Centrum slovanské archeologie (CSA). Sbírkový fond CSA jsou tvořeny zejména archeologickými nálezy z období Velké Moravy, ale i nálezy z období časně slovanského a z doby předvelkomoravské a povelkomoravské. Prim ve sbírce hrají zlaté a stříbrné velkomoravské šperky. Terénní archeologická činnost CSA je z hlediska teritoriálního zaměřena na Uherskohradištsko, především na lokality v oblasti Starého Města a Modré u Velehradu. Z hlediska časového je jeho zájem vymezen mladší fází stěhování národů (6. století) a začátkem vrcholného středověku (13. století) včetně.

Je nesmírně důležité, že všechny čtyři ústavy mezi sebou dosti intenzivně spolupracují, a to jak na záchranných, tak na badatelských výzkumech. Kromě společných akcí CKA a Ústavu Anthropos můžeme zmínit také plodnou spolupráci CSA a Archeologického ústavu s antropologickou a paleontologickou sekci Ústavu Anthropos, který poskytuje expertní posudky k nalezeným kosterním pozůstatkům člověka i zvířat.

V oblasti spolupráce, která se v posledních letech stává alfou a omegou úspěšného výzkumu, nesmíme opomenout ani kooperaci muzejních archeologů s amatérskými badateli. Amatérská archeologie má v Česku nesmírně dlouhou tradici a stále se jí věnuje veliké množství lidí. Ač se jejich činnost mnohdy pohybuje na hranici zákonem stanovených norem, přece jenom musíme připustit, že entuziasmus a píle amatérských archeologů mnohdy přináší fenomenální objevy. Jsou to často právě pracovníci muzeí, kteří se snaží s těmito badateli spolupracovat a získávat od nich nejenom vlastní nálezy, ale i informace o místě a okolnostech, ve kterých byl učiněn. Jedině tak se totiž takový nález stane nejenom součástí sbírkového fondu, ale potenciálně i důležitým zdrojem informací pro budoucí analýzy. Snažíme se tak naplňovat trendy moderní muzeologie, jež by měla být nejenom zárukou kvalitní ochrany sbírkových předmětů, ale i jakýmsi garantem toho, že se tyto nálezy nestanou jenom zaprášenými starožitnostmi, ale že budou dále rozšiřovat poznání života našich předků.

Doufáme, že všechny tyto způsoby muzejní a vědecké práce se promítají do prezentované publikace, která je kritickým katalogem ke stejnojmenné výstavě realizované v MZM v roce 2026. Výběrem lokalit jsme se snažili pokrýt nejenom všechny hlavní specializace v našem muzeu, ale i různé situace, za kterých sbírkové předměty získáváme.

V prvním zastavení se podíváme do intravilánu města Brna, kde pracovníci Centra kulturní antropologie ve spolupráci s Ústavem Anthropos a společností Archaia Brno, z. ú., zachránili památky z mladší fáze starší doby kamenné na katastru Štýřic. Výsledky výzkumu ukazují, jak důležité je věnovat pozornost i v tak archeologicky poškozené krajině, jako je městské prostředí.

Zastavení druhé prezentuje potenciál tzv. badatelského výzkumu, tedy výzkumu, který není vyvolán ohrožením archeologické lokality nějakou stavební činností, ale souvisí s řešením dlouhodobých výzkumných úkolů, jež si vyžadují, aby některé lokality byly detailně zkoumány nejmodernějšími metodami. Zároveň ukazuje, jak důležitá je meziinstitucionální spolupráce, protože k výzkumu mnohdy potřebujeme speciální vybavení, které v muzeu není dostupné. Za tímto výzkumem se vydáváme do oblasti českého Slezska na severovýchodní okraj ostravské aglomerace, kde se po letech podařilo objevit zcela neznámé osídlení z období lovců sobů, z něhož pochází i jeden mimořádný umělecký předmět.

Třetí zastavení nás vrátí na Brněnsko do období eneolitu, konkrétně na katastr Popůvek. Pracovníci Archeologického ústavu MZM zde odkryli rozsáhlé pohřebiště kultury se zvoncovými poháry, v němž byl identifikován dětský hrob s mimořádně zajímavou hrobovou výbavou. Do jeho plnohodnotného vyhodnocení bylo zapotřebí zapojit antropologickou sekci Ústavu Anthropos.

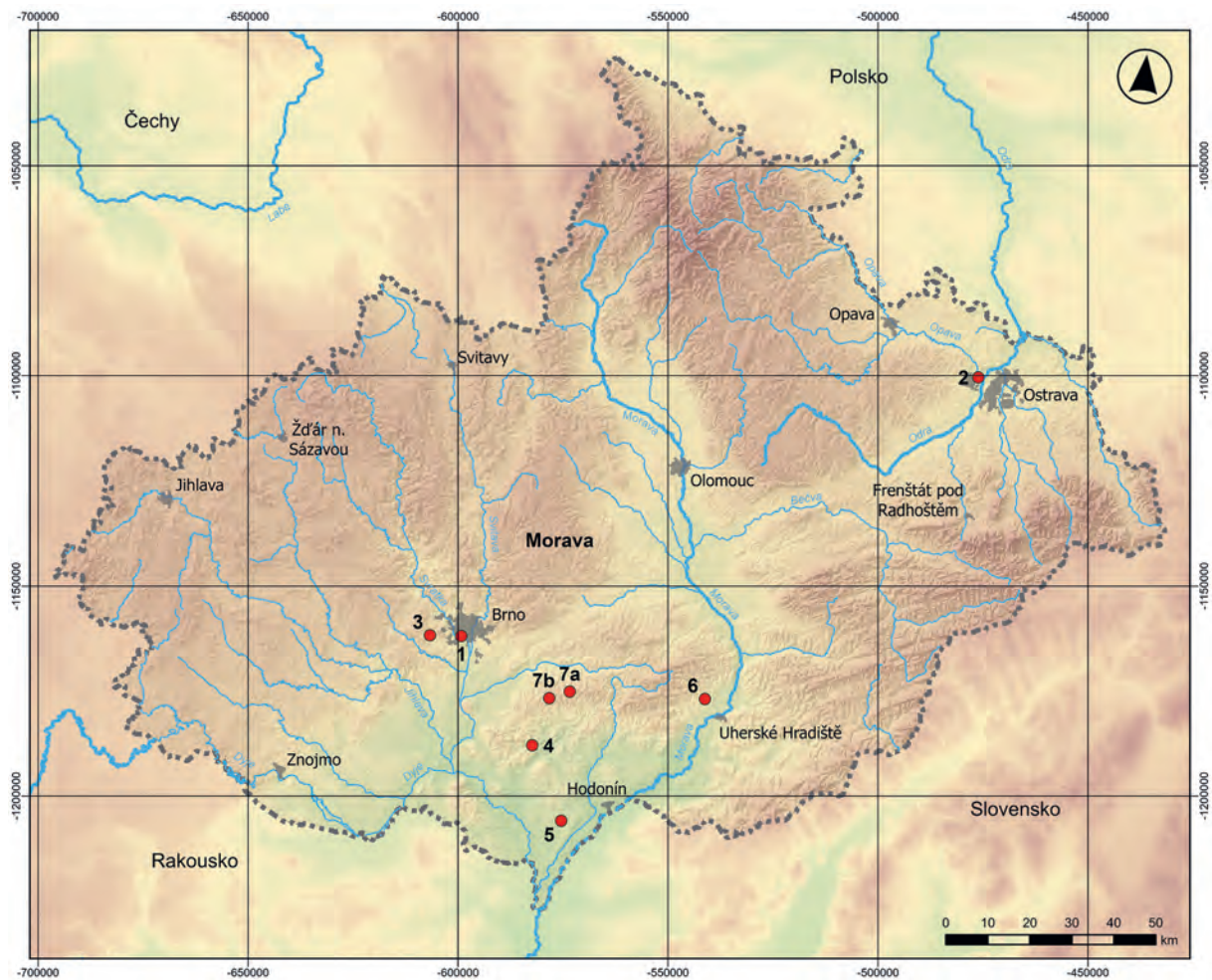
Zastavení čtvrté ukazuje potenciál, který v sobě skrývá spolupráce muzejních archeologů s laickou veřejností. Nenápadný nález kamenné odlévací formy na bronzový hrot kopí z Morkůvek, datovaný do doby mladší doby bronzové, by sám o sobě davy návštěvníků asi nepřilákal, ale jeho odborné vyhodnocení pracovníky Archeologického ústavu MZM a dalších brněnských institucí odkrylo jeho vědecký i muzejní potenciál. Analogie k němu totiž nacházíme na území Maďarska a Slovenska a kadlub tak otevírá otázky spojené s meziskupinovými kontakty a šířením informací v této dosti turbulentní době.

V pátém zastavení zůstaneme stále u aktivit Archeologického ústavu MZM. Tentokrát se podíváme do období laténu neboli mladší doby železné a budeme svědky toho, jak koníček, v tomto případě amatérské hledání kovů, napomohlo profesionálním archeologům k objevu hrobu s unikátní výbavou. Současně toto zastavení dokládá úspěšnou spolupráci amatérů s profesionály.

Šesté zastavení poodhaluje záhadu z období časně slovanské archeologie. Pracovníci Centra slované archeologie ve spolupráci s antropologickou a paleontologickou sekci Ústavu Anthropos zpracovali mimořádně zajímavý hrobový nález z Modré. Jeden z hrobů se totiž zcela vymyká běžnému způsobu pohřbívání v období časně středověku. Jeho plnohodnotné zpracování si vyžádalo promyšlenou interdisciplinární spolupráci a je jen dobře, že se nám ji podařilo v rámci MZM zrealizovat.

Naše putování ukončí zastavení sedmé, kterým se dostáváme do období vrcholného středověku. Představíme zde nejnovější nálezy ze dvou zaniklých vsí – lokalit ležících uvnitř lesů poblíž Konůvek. Přestože jsou obě místa zkoumána pracovníky Archeologického ústavu MZM celé roky, stále nám mohou poskytnout nečekané a cenné nálezy.

Realizovanou výstavou i představenou publikací se nám snad podařilo ukázat, že Moravské zemské muzeum a jeho archeologická pracoviště si mezi dalšími archeologickými ústavu České republiky zaslouží své místo.

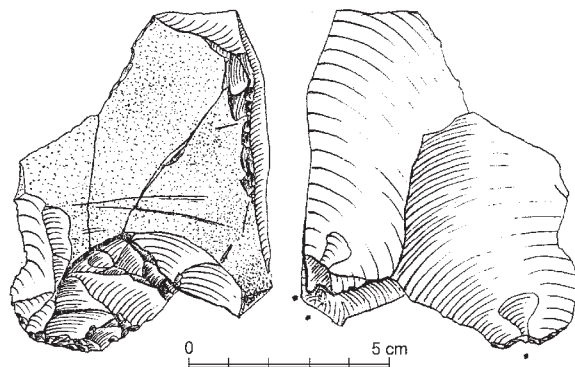
Mapa Moravy s lokalitami popisovanými v knize. 1 – Brno-Štýřice, 2 – Hošťálkovic II – Hladový vrch, 3 – Popůvky, 4 – Morkůvky, 5 – Hrušky, 6 – Modrá, 7a – Konůvky, 7b – Mezilesice. Zdroj ČÚZK 2025, sestavil P. Neruda.

Obr. 1.3: Dva historické pohledy, dva různé výzkumy téhož místa. Vlevo výzkum v roce 1972, v popředí tehdejší preparátor Ústavu Anthropos, Vilém Gebauer. Vpravo výzkum v roce 2009, patrné jsou základy několika domů vybouraných před rokem 1972. Foto K. Valoch a Z. Nerudová, archiv Ústav Anthropos MZM.

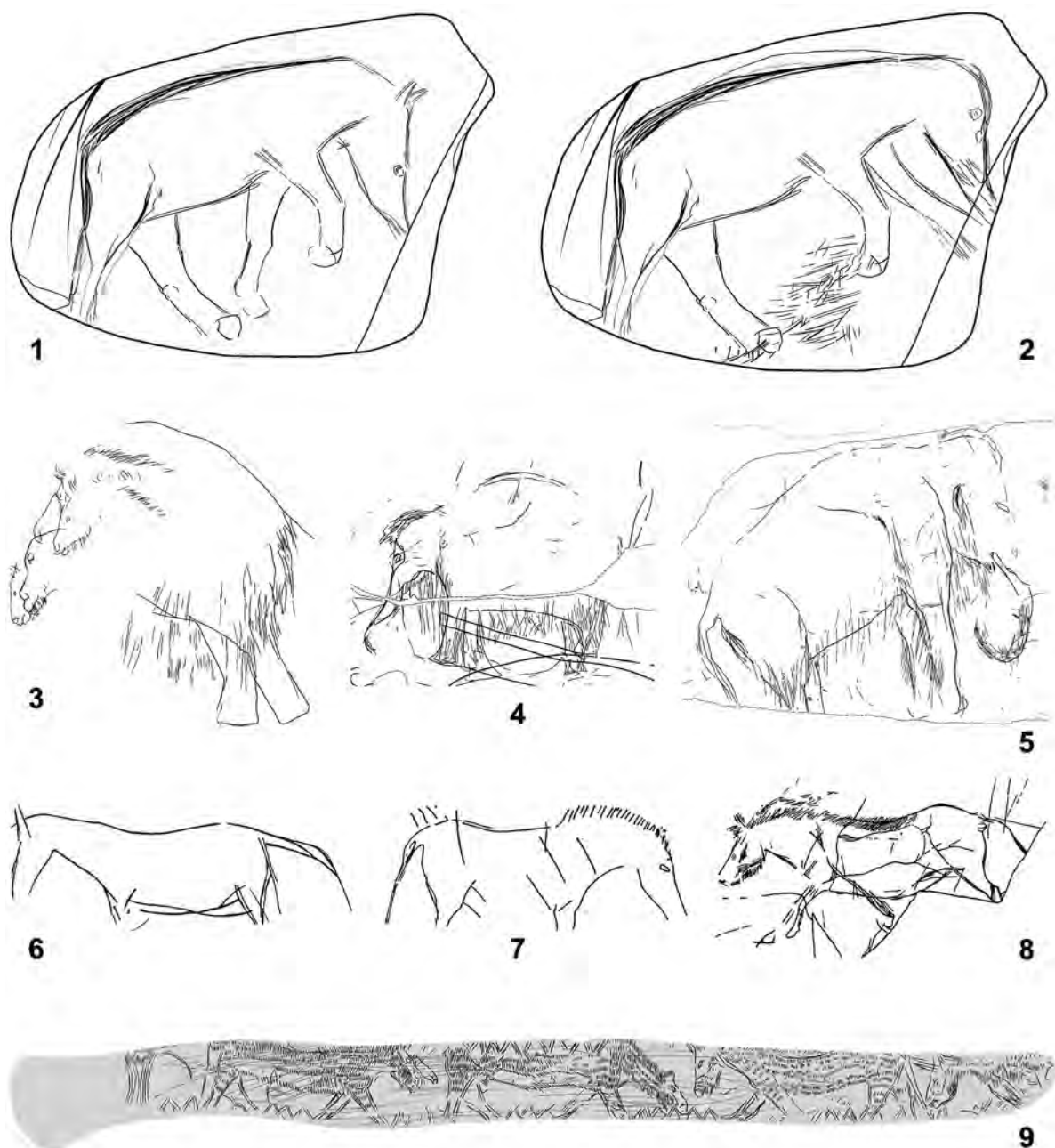

Obr. 1.4: Pohled z míst dnes neexistujících zahrádek směrem k Viděňské ulici a budově konventu kláštera Sv. Leopolda. Foto K. Valoch, Archiv Ústav Anthropos MZM.

Obr. 1.5: Skládanka tří úštěpů ze sondy II Karla Valocha s dobře patrnými rýhami. Kresba L. Najmrová, archiv Ústav Anthropos MZM.

Obr. 2.11: Srovnání magdalénských rytin koně (1, 3, 7–10) a mamuta (2–6). Společné zobrazení obou zvířat na rytině v Gönnersdorfu (3). 1 a 2 – Hošťálkovice II, 3, 4 a 6 – Gönnersdorf (Bosinski – Fischer 1980), 5 – Jovelle (Paillet–Wolf 2018), 7 – Kniegrotte (Höck 2000), 8 – Oelknitz (Höck 2000), 9 – Hostim (Vencl et al. 1995), 10 – Pekárna (Oliva 2017). Bez měřítka, sestavil P. Neruda.

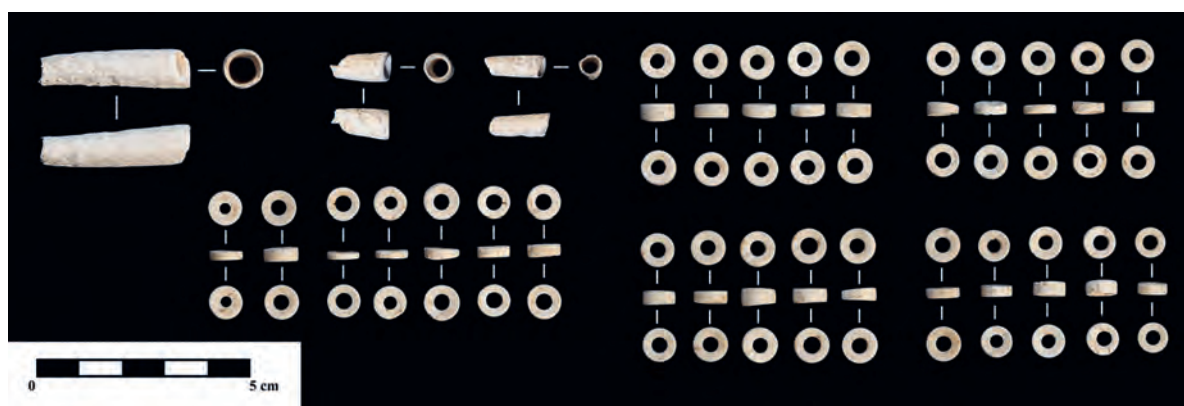

Obr. 3.5: Kostěné knoflíky s V-vrtáním. Foto Lukáš Bedáň.

jsou bezpochyby drobné korálky (kroužky) nalezené v hrobě H869 v celkovém počtu 27 kusů. Byly vybroušeny ze schránek měkkýšů rodu *Dentalia*. Původní uložení, potažmo účel těchto korálek není možné určit; snad šlo o ozdobu pokrývky hlavy, součást náhrdelníku či jiný kráslicí prvek. Použití měkkýších schránek jako součást náhrdelníku předpokládáme např. u ženy v hrobě 803/02 v Hořticích (Matějčíková – Dvořák 2012, 269).

Závěsek z medvědího zubu

Závěsek ze spodního pravého špičáku medvěda byl objeven v hrobě H825. Jde o hrob dívky ve věku asi 9–10 let. Můžeme se domnívat, že závěsek byl do dívčina hrobu uložen některým mužským příbuzným či jinak spřízněným jedincem – pro tuto hypotézu by mohla svědčit poloha artefaktu za zády zemřelé, tedy mimo tělo (např. hrudník, krk), kde bychom ho spíše očekávali, pokud by byl samotnou dívkou nošen. Zvířecí zuby (nejčastěji kančí) jsou navíc vysvětlovány jako symbol mužské síly a jako takové bývají nejčastěji nalézány v hrobech mužů bojovníků (Turek 2004; Růžičková 2008; 2009, Matějčíková – Dvořák 2012, 254). Nález medvědího špičáku v hrobě KZP je v prostředí Moravy obecně ojedinělý.

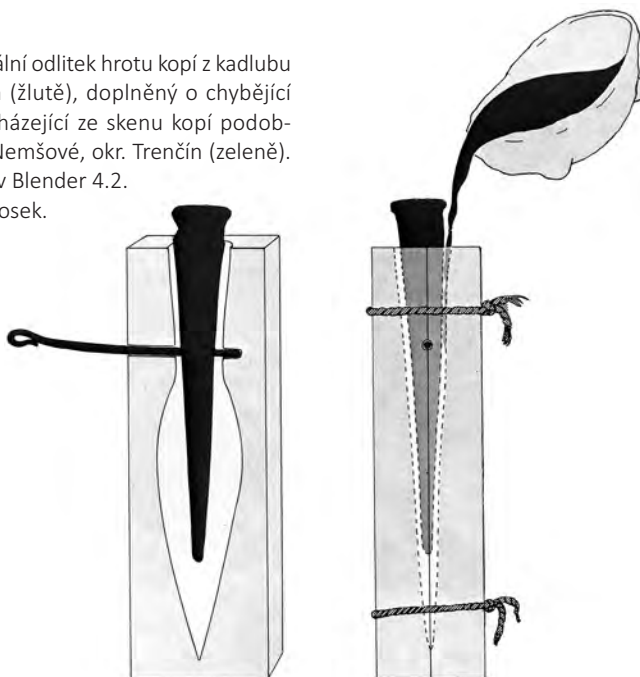
Obr. 3.6: Korále ze schránek měkkýšů. Foto Lukáš Bedáň.

Obr. 4.3: 3D sken kadlubu z Morkůvek (SfM – Agisoft Metashape). Renderováno v Blender 4.2. Zpracoval V. Nosek.

Obr. 4.4: Virtuální odlitek hrotu kopí z kadlubu v Morkůvkách (žlutě), doplněný o chybějící fragment pocházející ze skenu kopí podobného tvaru z Nemšové, okr. Trenčín (zeleně). Renderováno v Blender 4.2. Zpracoval V. Nosek.

Obr. 4.5: Rekonstrukce sestavy kadlubu na odlévání hrotu kopí (podle Hänsel 1990).

navíc přidány součásti výzbroje a výstroje (meč, kopí, štítová puklice, kovové části opasku). Teprve v průběhu 2. století př. n. l. postupně převážil žárový pohřební ritus a ke konci doby latéské již na našem území pohřebiště neznáme, což zřejmě odráží nové pohřební a rituální praktiky společnosti (Čižmářová 2004, 91–94).

V roce 2024 ohlásil spolupracovník Moravského zemského muzea Roman Šteffel nález několika bronzových součástí oděvu – náramků (či nánožníků) a spony. Předměty se dochovaly ve velmi dobrém stavu, což nebývá u nálezů z obdělávaných polí obvyklé. Jejich kompletnost naznačovala, že se na povrch dostaly teprve nedávno, pravděpodobně v důsledku orby, a mohla tak upozorňovat na přítomnost pohřebiště narušovaného zemědělskou činností. Na místo proto vyrazili archeologové z Moravského zemského muzea a Ústavu archeologické památkové péče Brno, kteří situaci ověřili v terénu. Pomocí detektoru kovů nebyly v bezprostředním okolí dohledány žádné další související artefakty, a proto byla do přibližného středu koncentrace výše zmíněných nálezů položena menší sonda. Podařilo se zachytit zbytky hrobové jámy, v níž byl následně odkryt pohřeb ze 4. století př. n. l. (obr. 5.2).

Obr. 5.3: Kostrový pohřeb a detail umístění dochovaných součástí kroje. Foto I. Čižmář, H. Čižmářová.

Modrá patří k významným archeologickým lokalitám nejen v kontextu České republiky, ale i střední Evropy. V letech 1911 a 1952 až 1953 byly na jižní hranici jejího katastru objeveny pozůstatky raně středověkého kostela pravděpodobně zasvěceného sv. Janu Křtiteli, jehož počátky sahají až k přelomu 8. a 9. století. Kolem jeho základů bylo prozkoumáno bezmála 40 kostrových středohradištních hrobů, z nichž několik náleželo elitním příslušníkům velkomoravské společnosti (Cibulka 1958; Galuška 2011, 115–119; Hrubý et al. 1955, 42–126). Další vlna záchranných archeologických prací proběhla v prvním desetiletí 21. století jižně od základů kostela s pohřebištěm na svahu ostrožny spadající do údolí potoku Salašky, kde bylo zbudováno rozsáhlé archeologické muzeum v přírodě s názvem „Velkomoravské opevněné sídliště středního Pomoraví“ (např. Galuška 2005, 5–22). V rámci záchranného archeologického výzkumu Moravského zemského muzea a Slovákého muzea bylo v místě budoucího archeoskanzenu zjištěno a prozkoumáno množství archeologických situací a získáno množství nálezů z doby bronzové, halštatské, laténské, římské a slovanské. Pro nás je inspirativní především poslední jmenovaná perioda, která zahrnuje období předvelkomoravské (8. stol.), následující dobu Velké Moravy (9. stol. – 1. pol. 10. stol.) a mladší dobu hradištní (11.–12. stol.; např. Galuška – Šmerda 2010, 163–183).

Vedle pozůstatků kostela sv. Jana a kostrových hrobů v jeho blízkém okolí si z hlediska raně středověkého pohřebního ritu zaslouží pozornost i další pohřby objevené na ploše archeoskanzenu, často roztroušené mezi sídlištními jámami, nebo dokonce uložené přímo v nich samotných (Galuška 2012, 91–110). V několika případech byly v souvislosti s nimi dokonce zaznamenány tak výrazné anomálie, že s jistotou

Obr. 6.2: Modrá. Část areálu archeoskanzenu s vyznačením místa nálezu objektu č. 18/2023, pohled od VJV k ZSZ. Foto V. Přibyl.

ztráty zubů. U nejstarší ženy toto nemohlo být zjištěno, protože její čelistní kosti se nedochovaly (možná byly zničeny při devastaci jejího obličejce). Co bylo příčinou smrti obou žen a muže, s jistotou nevíme. Navzdory očekávání, protože jejich ostatky se do zásobní jámy, objektu č. 18/2023, dostaly nepochybně za použití násilí, nebyly na žádné z koster nalezeny známky zranění, a to jak zhojených, tak nezhojených, tedy vzniklých v době smrti. Musíme však mít na paměti, že většina tělesných zranění a chorob, a to i smrtelných, nezanechává na kostře stopy.

Z uvedené charakteristiky lze soudit, že obě ženy a muž patřili spíše k nižší vrstvě společnosti konce doby předvelkomoravské nebo raného období Velké Moravy, ne však nejnížší, protože žena vlastnila bronzové náušnice. Zřejmě šlo o lidi, kteří se živili manuální prací, a to nejspíše ve sféře výroby potravin, v zemědělství, případně také lovem ryb a snad i sběrem škeblí a mušlí, což se týká zejména muže. Často byli také v pohybu, přemisťovali se z místa na místo. Na svou pozici v raně středověké společnosti se možná překvapivě dožili dost vysokého věku (2× 40–60 let a 60–80 let), který bývá většinou spojován se zástupci elit (pokud ovšem tito nepadli jako bojovníci v bitvách a podobně). Pozoruhodná je tato skutečnost zejména u žen, které se tehdy v průměru dožívaly nižšího věku než muži (často pod 40 let), což bylo spojeno s jejich vyšším fyzickým zatížením a také opakovaným rozením dětí.

Obr. 6.21: Modrá, hotel Skanzen. Kostra ženy v nerituální poloze na břichu pohozená v odpadní jámě, s hlavou oddělenou od těla, částečně zavalená lebkou koně, přelom 8. a 9. století. Foto J. Langr.

Obr. 7.11: Na fotografii vlevo jsou zachyceni místní dobrovolníci při výzkumu Mezilesic v 50. letech. Ten probíhal již od počátku formou sond a přinesl množství keramických a kovových nálezů i zlomků mazanice. Tyto objevy jednoznačně potvrdily polohu zaniklé vesnice. Archiv MZM.

Obr. 7.12: Odkrytý půdorys chlebové pece se dvěma velkými pískovcovými předpečními kameny. Kameny tvořící základ pece byly později vyzvednuty a instalovány v expozici Slavkovského muzea. Na fotografii vpravo je zachycen konzervátor Ludvík Vaněk a archeoložka Dagmar Šaurová při jejich instalaci v expozici. Archiv MZM.

Po nedokončeném výzkumu v Mezilesicích přesunula D. Šaurová svou pozornost v roce 1960 na luční údolí poblíž zaniklé hájenky U Zlatého jelena (obr. 7. 13), kde se měly nacházet zaniklé Konůvky (Šaurová 1967, 163–164). Za dvě desetiletí se jí zde ve velmi omezeném týmu podařilo prozkoumat celkem asi polovinu vesnických domů z předpokládaných třiatřiceti, dále pozůstatky feudálního sídla

Obsah

Předmluva (<i>Petr Neruda, Zdeňka Nerudová</i>)	5
Poděkování	6
Úvod k archeologickým zastavením	
Bez minulosti není budoucnost (<i>Petr Neruda</i>)	7
Archeologické zastavení první	
Lovci posledních mamutů v brněnských Štýřicích (<i>Zdeňka Nerudová</i>)	11
Archeologické zastavení druhé	
Lovci sobů v Hošťálkovicích u Ostravy (<i>Petr Neruda, Zdeňka Nerudová</i>)	23
Archeologické zastavení třetí	
Pohřebiště kultury se zvoncovitými poháry v Popůvkách u Brna (<i>Alžběta Bedáňová, Katarína Bučová Čerňavová</i>)	41
Archeologické zastavení čtvrté	
Mimořádná kamenná odlévací forma na hrot kopí jako doklad karpatských vlivů v mladší době bronzové na jižní Moravě (<i>Milan Salaš</i>)	47
Archeologické zastavení páté	
Bohatě vybavený keltský hrob z Hrušek (okr. Břeclav) (<i>Hana Čižmářová, Ivan Čižmář, Daniel Bursák</i>)	55
Archeologické zastavení šesté	
Pohřeb tří lidí v „nerituálních“ polohách v obilní jámě na raně středověkém sídlišti v Modré u Velehradu (<i>Luděk Galuška, Martina Fojtová, Jakub Langr, Lucie Valášková</i>)	67
Archeologické zastavení sedmé	
Zaniklé středověké vesnice ve Ždánickém lese (<i>Kateřina Bergerová</i>)	85
Souhrn (<i>Petr Neruda</i>)	97
Summary	103
Seznam literatury	105

OBJEVY MUZEJNÍCH ARCHEOLOGŮ DESET LET SPOLEČNÉ PRÁCE

VYBRANÉ OBJEVY ARCHEOLOGICKÝCH PRACOVÍŠŤ
MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA V BRNĚ

Sestavili: Zdeňka Nerudová, Petr Neruda

Text: Alžběta Bedáňová, Kateřina Bergerová, Daniel Bursák, Katarína Bučová Čerňavová, Ivan Čižmář, Hana Čižmářová, Martina Fojtová, Luděk Galuška, Jakub Langr, Petr Neruda, Zdeňka Nerudová, Milan Salaš, Lucie Valášková

Fotografie: Zdeněk Adler, Patrick Bárta, Lukáš Bedáň, Kateřina Bergerová, Jan Cága, Bohumil Červený, Ivan Čižmář, Hana Čižmářová, Luděk Galuška, Matěj Kmošek, Jakub Langer, Petr Neruda, Zdeňka Nerudová, Vladimír Příbyl, Lukáš Richtera, Jenny Rumbach, Milan Salaš, archiv Ústav Anthropos MZM, archiv MZM, Mira Unkelbach, Petr Valouch

Ilustrace a grafika: Kateřina Bergerová, Ivan Čižmář, Silvie Doleželová, Martina Fojtová, Luděk Galuška, Martina Holemá, Jakub Langr, Tamara Janků, Radka Jarešová, Matěj Kmošek, Alena Krechlerová, Michal Maruška, Petr Neruda, Zdeňka Nerudová, Vojtěch Nosek, Miriam Obršlíková, Milan Salaš, Anna Vaničková, Staatliche Museen zu Berlin, Dombauhütte Köln

Překlad anglického souhrnu: Robin Alexander Smith

Anglické jazykové korektury: Clifford Michael McLenehan

České jazykové korektury: Jan Táborský

Layout: Michaela Tomsová

Návrh obálky: Aleš Čefelín

Vydavatel: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Tisk: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

První vydání

Brno 2026

ISBN 978-80-7028-646-3